

Partnersamverkan för en
fördubblad kollektivtrafik

MILJÖKRAV VID TRAFIKUPPHANDLING - FARTYGSTRAFIK

En bilaga till Avtalsprocessen inom Partnersamverkan för en fördubblad kollektivtrafik

**Beslutad av styrgruppen för Partnersamverkan
för en fördubblad kollektivtrafik
november 2013**

Beställningsformulär

Markerade krav i ovanstående beställningsformulär utgör krav i det avtal som tecknas
Uppföljning och beräkningsanvisningar gäller alltid för de avsnitt som är ett krav i avtalet.
Anvisningar till Beställare finns i särskilt dokument.

Beställare: _____		
Område/Upphandling: _____		
	Bransch- gemensam Rekommendation	Ifylls av Beställaren Krav i denna upphandling
Uppgifter i anbud	X	
1.Avgaskrav	X	
1.1 Baskrav	X	
2.Energi- och Drivmedelskrav		
2.1 Elenergi	X	
2.2 Drivmedel	X	
2.2.1 Sparsamt framförande	X	
2.2.2 Minskad användning av fossila drivmedel, Beställarens krav	X	
2.2.3 Biodrivmedel	X	
3 Bullerkrav	X	
3.1 Bullerprogram	X	
4 Krav på aktivt miljöarbete	X	
4.1.1 Minimikrav		
4.1.2 Baskrav	X	
4.1.3 Utökade krav		
5 Uppföljning	X	

5.1 Fartygsrapportering		
Rapporteringsdatum: _____	X	
5.1.1 Avgaskrav	X	
5.1.2 Energi- och drivmedelskrav	X	
5.2 Bullerkrav	X	
5.3 Årlig miljöredovisning	X	
Rapporteringsdatum: _____ efterföljande år Motsvarande krav som angivits för avsnitt 3		
5.3.3 Granskning av miljöarbetet	X	
6 Beräkningsanvisningar		
Tillämpliga delar enligt de krav som angivits i avsnitt 1-5	X	

1 Innehåll

UPPGIFTER I ANBUD	5
FÖRKLARINGAR OCH DEFINITIONER	6
1 Avgaskrav	8
1.1 Baskrav	8
2 Energi- och Drivmedels krav	9
2.1 Elenergi	9
2.2 Drivmedel	9
2.2.1 Sparsamt framförande	9
2.2.2 Minskad användning av fossila drivmedel	10
2.2.3 Biodrivmedel	10
3 Bullerkrav	11
3.1 Bullerprogram	11
4 Krav på aktivt miljöarbete	12
4.1.1 Minimikrav	12
4.1.2 Baskrav	12
4.1.3 Utökade krav	12
5 Uppföljning	13
5.1 Fartygsrapportering	13
5.1.1 Avgaskrav	13
5.1.2 Energi och drivmedelskrav	13
5.2 Bullerkrav	13
5.3 Årlig miljöredovisning	13
5.3.1 Miljöarbete - Minimikrav	14
5.3.2 Miljöarbete - Baskrav och Utökade krav (gäller utöver kraven under Minimikrav)	14
5.3.3 Granskning av miljöarbetet	15
6 Beräkningsanvisningar	16
6.1 Beräkning av andelar driftstimmar	16
6.1.1 Andel fossilt drivmedel	16

Uppgifter i anbud

I anbudet ska Trafikföretaget lämna följande uppgifter:

- Beskrivning av hur Trafikföretaget planerar att uppfylla miljökraven för samtliga år avtalet avser.

FÖRKLARINGAR OCH DEFINITIONER

Beställare	Den organisation som upphandlar eller tecknar avtal om kollektivtrafik.
Biodrivmedel	Drivmedel som uppfyller kriterier enligt Lag (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande bibränslen, 2 kap Hållbarhetskriterier.
Biomassa	Enligt Förnybartdirektivet (se nedan) och Lag (2010:598): den biologiskt nedbrytbara delen av produkter, avfall och restprodukter av biologiskt ursprung från jordbruk, skogsbruk och därmed förknippad industri inklusive fiske och vattenbruk, liksom den biologiskt nedbrytbara delen av industriavfall och kommunalt avfall.
CO ₂	Koldioxid
Direktivet för Rena fordon	Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/33/EG av den 23 april 2009 om främjande av rena och energieffektiva vägtransportfordon. Infört i svensk lag genom "Lag (2011:846) om miljökrav vid upphandling av bilar och vissa kollektivtrafiktjänster" samt "Förordning (2011:847) om miljökrav vid upphandling av bilar och vissa kollektivtrafiktjänster".
Förnybartdirektivet	"EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2009/28/EG av den 23 april 2009 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor..." Direktivet är infört i svensk lag genom Lag (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande bibränslen.
Klimatpåverkande gaser	Gaser som påverkar jordens klimat De ökade halterna av klimatpåverkande gaser beror främst på koldioxidutsläpp orsakade av förbränning av fossila bränslen såsom olja, kol och naturgas. Benämns även växthusgaser. Det finns även andra klimatpåverkande gaser såsom metan, dikväveoxid etc. När man mäter klimatpåverkan anges denna ofta i kg koldioxidekvivalenter.
Koldioxidekvivalenter	Mått på utsläpp av klimatpåverkande gaser med hänsyn till att olika gaser har olika förmåga att bidra till växthuseffekten. Anger hur mycket koldioxid som skulle behöva släppas ut för att ge samma verkan på klimatet.
Växthusgaser	Se Klimatpåverkande gaser

KRAVNIVÅER

Minimikrav	Kravnivå som för utsläppskrav rekommenderas i glest befolkade områden och för miljöarbete en nivå som rekommenderas i upphandlingar där anbudslämnare kan vara mindre företag som inte har resurser eller kunskap att bygga ett miljöledningssystem.
Baskrav	Kravnivå som rekommenderas för normal trafik.
Utökade krav	Kravnivå som rekommenderas där extra stränga krav önskas.
Beställarens krav	Kravnivå som specificeras av Beställaren, skrivs in i aktuell tabell.

1 Avgaskrav

Kraven gäller motorer för framdrift och för elproduktion.

1.1 Baskrav

Nedanstående krav gäller för varje enskilt fartyg.

Till och med år 2014

Utsläpp ska max vara enligt EPA Tier 2.

Från år 2015

Utsläpp ska max vara enligt EPA Tier 3.

Från år 2018

Utsläpp ska max vara enligt EPA Tier 3 och utsläpp av NOx ska vara max 2,0 g/kWh.

Kommentar: IMO MARPOL Tier 3 krav

2 Energi- och Drivmedels krav

2.1 Elenergi

Elleveransen ska vara produktionsspecificerad som 100 % från förnybar källa.

Undantag: när elenergin tillförs från anläggning där Trafikföretaget inte har eget avtal med elleverantör.

Då fartyget ligger vid kaj längre än 15 minuter ska fartyget energiförsörjas med landström.

Då fartyget ligger vid kaj och strömförsörjs med landström ska inga fossila drivmedel användas.

2.2 Drivmedel

Om dieselolja eller bensin används ska den vara av **sämst miljöklass 1**.

Blanddrivmedel får användas om det består av ett biodrivmedel och ett drivmedel som uppfyller ovanstående krav och för övrigt uppfyller krav på max tillåten andel fossilt drivmedel.

2.2.1 Sparsamt framförande

Fartyg med fler än 3000 produktionstimmar per år ska vara utrustade med utrustning för att följa upp och uppmuntra miljöanpassad körning. Utrustningen ska inkludera minst följande funktioner:

- Indikation till befälhavare om "miljöanpassad" eller "icke miljöanpassad" momentan körning.
- Presentation till befälhavare av momentan drivmedelsförbrukning.
- Presentation till befälhavare om senaste timmes medelvärdesbildad drivmedelsförbrukning.
- Presentation till befälhavare om mål för medelvärde av drivmedelsförbrukning.
- Enskild loggning för varje befälhavare av drivmedelsförbrukning per timma.
- Mål för drivmedelsförbrukning för trafikåtagandet per månad/år bör fastställas i överenskommelse med Beställaren efter en överkommen period efter trafikstart. Målet bör därefter justeras årligen i samråd med Beställaren.

2.2.2 Minskad användning av fossila drivmedel

Den upphandlade trafiken ska använda fossila drivmedel till högst den nivå som anges i nedanstående tabell, gäller som ett genomsnitt per kalenderår:

Beställarens krav	
År	Max tillåten andel fossilt drivmedel – procent
2014	
2015	
2016	
2017	
2018	
2019	
2020	
2021	
2022	
2023 och senare	

Tabell 1. Beställarens krav.

Andelen driftstimmar beräknas enligt beräkningsanvisningarna, avsnitt 6.1.

2.2.3 Biodrivmedel

Biodrivmedel räknas som icke fossila drivmedel.

Biodrivmedel ska vara godkänt som biodrivmedel av tillsynsmyndigheten enligt "Lag (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen", med tillägget att de minskade växthusgasutsläppen i drivmedlets livscykel genom användningen av biodrivmedel ska vara **minst 50 %**¹.

Exempelvis uppges i direktivet att biogas, etanol från sockerrör och vissa typer av rapsmetylester uppfyller kravet på 50 % minskning av utsläpp av klimatpåverkande gaser².

Trafikföretaget ska redovisa en dokumentation för CO₂-reduktionen från sin drivmedelsleverantör med samma metoder som krävs för att redovisa uppfyllandet av Lag (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen, 2 kap Hållbarhetskriterier.

Som icke fossilt får räknas den volymandel biodrivmedel som blandas in i ett fossilt drivmedel.

¹ Dvs den nivå som enligt direktivet blir ett krav från 1 jan 2017

² Lag (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen, 2 kap Hållbarhetskriterier: Den minskning som ska ske avser de utsläpp som uppstår under den process som börjar med odling av biomassan, inbegripet framställning av gödsel för odlingen, och som pågår fram till förbränningen av biodrivmedlet.

3 Bullerkrav

Omgivningsljudet från fartyget ska ej överskrida 80dB(A), räknat på ett avstånd på 30 meter från fartyget. Kravet gäller under samtliga faser av trafikutövandet, t ex både vid tilläggning och vid marschfart.

3.1 Bullerprogram

Trafikföretaget ska i sitt miljöledningssystem ha ett bullerprogram för att minimera störande buller från verksamheten.

Om underhåll av fordonen inte är avtalat i separat avtal ska programmet innefatta rutiner för att säkerställa att de bullernivåer som fordon har vid leverans inte försämras. Rutinerna ska omfatta rapportering och omedelbara åtgärder mot störande buller.

4 Krav på aktivt miljöarbete

Beställaren vill att trafikföretaget ska arbeta med miljöförbättringar. Beställaren ställer därför krav på miljöledningssystem hos trafikföretaget

Arbetet med miljöledning syftar till att trafikföretaget ska påbörja eller fortsätta med ett förhållningssätt, där verksamhetens miljöpåverkan alltid är en faktor när beslut fattas, eller investeringar genomförs.

4.1.1 Minimikrav

Trafikföretaget väljer självt om det vill använda de standardsystem för miljöarbete som finns t ex miljöledningssystem enligt ISO 14001, eller ett miljöprogram efter branschanpassade manualer – eller motsvarande. Miljöarbete hos trafikföretaget ska innefatta miljöpolicy som relaterar till företagets miljöpåverkan och innehåller ett åtagande om att följa gällande lagstiftning. Policyn ska också innefatta ett åtagande om ständig förbättring av företagets miljöprestanda.

Miljöarbetet ska också innefatta arbete med, och redovisning av företagets miljöaspekter, samt mål och mått för dessa. Samtliga förare samt övrig personal som arbetar med trafikuppdraget ska involveras i miljöarbetet.

Miljöarbetet ska vara i drift senast 9 månader efter trafikstart.

4.1.2 Baskrav

Trafikföretaget ska, för den verksamhet som berör avtalet, ha ett miljöledningssystem som uppfyller kraven i ISO 14001, EMAS eller motsvarande.

Trafikföretaget ska ha en miljöpolicy som relaterar till företagets miljöpåverkan och innehåller ett åtagande om att följa gällande lagstiftning. Policyn ska också innefatta ett åtagande om ständig förbättring av företagets miljöprestanda.

Miljöarbetet ska också innefatta arbete med, och redovisning av företagets miljöaspekter, samt mål och mått för dessa. Samtliga förare samt övrig personal som arbetar med trafikuppdraget ska involveras i miljöarbetet.

Miljöledningssystemet ska, utöver Beställarens övriga krav, innehålla ett program för att kontinuerligt minska utsläppen av klimatpåverkande gaser och arbete med drivmedelsbesparing eller energieffektivisering i de fordon som omfattas av uppdraget.

Miljöledningssystemet ska vara i drift senast 9 månader efter trafikstart eller 21 (9+12) månader efter avtalets tecknande³.

4.1.3 Utökade krav

Trafikföretaget ska uppfylla Baskrav enligt avsnitt 3.1.2. Utöver detta ska Trafikföretaget för den verksamhet som berör avtalet ha ett miljöledningssystem som uppfyller kraven i ISO 14001 eller EMAS eller motsvarande, och som är certifierat av oberoende tredje part ackrediterat för certifiering enligt ISO14001 och/eller EMAS eller motsvarande.

Miljöledningssystemet ska vara i drift senast 9 månader efter trafikstart eller 21 (9+12) månader efter avtalets tecknande och vara certifierat senast 15 månader efter trafikstart eller 27 (15+12) månader efter avtalets tecknande.

³ Det alternativ som sist inträffar. Dvs om avtal tecknas mindre än ett år före trafikstart är det tidpunkten för avtalets tecknande som avgör när miljöledningssystemet ska vara i drift respektive vara certifierat.

5 Uppföljning

Beställaren har rätt att sammanställa Trafikföretagens miljöredovisningar för att öppet kunna redovisa kollektivtrafikens sammanlagda miljöpåverkan.

Beställaren har rätt att göra en revision av redovisningen bland annat genom att ta del av dokumentation och besiktiga teknisk utrustning på fartygen.

5.1 Fartygsrapportering

Rapporteringen ska omfatta de fartyg som ingår i Trafikföretagets avtal med Beställaren. Trafikföretaget ska kontinuerligt rapportera eventuella fartygsförändringar. Trafikföretaget ska rapportera alla uppgifter individuellt för varje fartyg inom uppdraget.

S.k. rörliga data dvs. driftstimmar, typ av drivmedel, verklig förbrukning, samt procentuell inblandning av förnybart drivmedel ska redovisas i fordonsdatabasen Frida **senast datum enligt Beställningsformuläret**. Rapporteringen gäller föregående halvår.

5.1.1 Avgaskrav

Komplett redovisning i Frida innebär också att följande dokumentation ska kunna uppvisas på begäran av Beställaren:

- Dokumentation som verifierar miljöklass för fartygen i uppdraget enligt krav i avsnitt 1
Dokumentationen ska vara fartygsindividuell.

5.1.2 Energi- och drivmedelskrav

Komplett redovisning i Frida innebär också att följande dokumentation ska kunna uppvisas på begäran av Beställaren:

- Dokumentation som verifierar fartygens drivmedelsförbrukning och procentuella inblandning av förnybart drivmedel enligt krav i avsnitt 2
Dokumentationen ska vara individuell för varje fartyg.

Beställaren har rätt att ta drivmedelsprov i Trafikföretagets tankanläggning och fartyg.

Trafikföretaget ska kunna styrka vilka drivmedel som används genom intyg från sina drivmedelsleverantörer.

5.2 Bullerkrav

Trafikföretaget ska på begäran av Beställaren kunna uppvisa dokumentation att bullerkrav uppfylls och bullerprogram enligt avsnitt 3.

5.3 Årlig miljöredovisning

Trafikföretaget ska för varje enskilt avtal lämna miljöredovisning till Beställaren. Trafikföretagets årliga miljöredovisning som lämnas genom fordonsdatabasen Frida, redovisas **efterföljande år till Beställaren senast datum enligt Beställningsformuläret**.

Trafikföretaget svarar på frågor kopplade till respektive avtal och möjlighet finns att bifoga dokument. Dokumentation som är aktuell för frågan ska bifogas. Detta gäller de avsnitt som enligt Beställningsformuläret ingår som krav i det avtalet.

Miljöredovisningen är det dokument som redovisar resultatet av Trafikföretagets miljöledningssystem och verkligt utfall för avtalet och vid behov kompletteras miljöredovisningen tills den är godkänd av Beställaren.

Redovisningen ska vara offentlig samt förankrad och godkänd av VD eller motsvarande.

5.3.1 Miljöarbete - Minimikrav

- Trafikföretagets miljöpolicy, som ska relatera till företagets miljöpåverkan och innehålla åtagande om att driva arbetet mot ständig förbättring samt minst följa gällande lagstiftning.
- Förteckning över trafikföretagets betydande miljöaspekter⁴ och verksamhetsstyrning⁵ för dessa.
- Trafikföretagets miljömål ska redovisas, målen ska vara mätbara och tidsbestämda och verkligt utfall ska ingå. Miljömål som endast syftar till att följa lagstiftning eller krav i trafikavtal accepteras ej.
- Trafikföretaget ska uppge vilken typ av miljöledningssystem som verksamheten omfattas av.

Drivmedel

- Trafikföretagets program för att minska förbrukning av såväl fossil- som biodrivmedel ska redovisas.

Buller

- Trafikföretagets bullerprogram enligt kraven i avsnitt 3.

Elleveranser

- Dokumentation som visar att elleveransen är produktionsspecificerad som 100 % från förnybar källa.

5.3.2 Miljöarbete - Baskrav och Utökade krav (gäller utöver kraven under Minimikrav)

- Trafikföretaget ska ha identifierat vilka lagkrav och andra krav (tex lokala föreskrifter och avtalskrav) verksamheten berörs av.
- Trafikföretaget ska bifoga dokumentation som visar utfall och vidtagna åtgärder (miljörevisionsrapport inkl observationsrapporter) från senast genomförd extern miljörevision.

Verksamhetsrutiner

- Trafikföretaget ska upprätta, införa och underhålla rutiner för att regelbundet utvärdera att tillämpliga lagkrav och andra krav (tex lokala föreskrifter och avtalskrav) följs.
- Hur Trafikföretaget hanterar avvikelser, korrigerande och förebyggande åtgärder.
- Hur Trafikföretaget kontinuerligt utbildar och informerar personalen i frågor som rör miljöpåverkan.

⁴ I det branschgemensamma miljöprogrammet finns exempel på miljöaspekter som är relevanta för branschen.

⁵ Det menas att Trafikföretaget ser till att verksamheten har rutiner som säkerställer att allt arbete sker med hänsyn tagen till de miljöaspekter som bedömts som betydande.

Drivmedel

- Trafikföretaget ska visa att det biodrivmedel som används uppfyller Hållbarhetskriterier i Lag (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen, genom att redovisa sin drivmedelsleverantörs rapportering till tillsynsmyndigheten enl kap 3 i denna lag⁶.
- Trafikföretaget ska ange hur mycket utsläppen av klimatpåverkande ämnen över livscykeln minskas för de biodrivmedel som används. Dokumentationen ska visa att för använda biodrivmedel ska utsläppen av klimatpåverkande ämnen över livscykeln minskas med minst 50 % jämfört med bensin eller dieselolja. "

5.3.3 Granskning av miljöarbetet

Beställaren har rätt att själv utföra, alternativt utse en opartisk miljörevisor att granska Trafikföretagets miljöledningssystem med avseende på Beställarens miljökrav och vad som utlovats i anbudet. Trafikföretaget ska utan kostnad medverka till genomförandet av en sådan revision.

Beställaren kommer bland annat att använda sig av inlämnad miljöredovisning som dokumentation vid revision på plats hos Trafikföretaget

Trafikföretaget ska efter anmodan, 2 veckor före miljörevision sända följande dokumentation (relaterat till aktuellt avtal) till Beställaren:

- Miljörelaterad dokumentation från tillsynsmyndighet t.ex. dokumentation från tillsynsbesök.
- Trafikföretagets samtliga miljörelaterade tillstånd.
- Resultat (miljörevisionsrapport inkl observationsrapporter) från externrevisioner och internrevisioner.

Trafikföretaget ska kunna uppvisa att det inte finns några icke åtgärdade anmärkningar från tillsynsmyndighet.

⁶ Ur Lag (2010:598), kap 3: *Den som är rapporteringsskyldig ska till tillsynsmyndigheten rapportera den mängd hållbart biodrivmedel och hållbart flytande biobränsle, som har levererats eller använts. I rapporten ska den rapporteringsskyldige också visa att de levererade eller använda biodrivmedlen och flytande biobränslena är hållbara.*

6 Beräkningsanvisningar

För samtliga beräkningar i detta avsnitt gäller att driftstimmar avser totala driftstimmar som Trafikföretaget utför för att uppfylla aktuellt trafikavtal, dvs. produktionstimmar plus tomtimmar.

6.1 Beräkning av andelar driftstimmar

6.1.1 Andel fossilt drivmedel

Andelen fossilt drivmedel beräknas i första hand som andelen driftstimmar som körs med det fossila drivmedlet. Andelen driftstimmar ska alltid beräknas på det totala antalet driftstimmar som utförs för Beställaren i aktuellt avtal.

Om ett blandat drivmedel används, beräknas andelen fossilt som det fossila drivmedlets energiandel av det blandade drivmedlet för de fartyg som använder det blandade drivmedlet.

Andelen driftstimmar med fossilt drivmedel ska beräknas på följande sätt:

1. Ta reda på energiandelen fossilt drivmedel (%) för varje fartyg.
2. Ta reda på antal driftstimmar som varje fartyg körts i aktuellt avtal.
3. För varje fartyg beräknas energiandelen fossilt drivmedel gånger antal kilometer.
4. Summera alla dessa tal.

Räkna ut andelen driftstimmar med fossilt drivmedel som ovanstående summa dividerad med summan av alla driftstimmar som utförs i aktuellt avtal. Det beräknade värdet avrundas till hela procent.

Beräkningen kan också uttryckas med följande formel:

$$A = \frac{F_1 * S_1 + F_2 * S_2 + \dots + F_n * S_n}{S_{tot}}$$

A = Andel driftstimmar med fossilt drivmedel (%)

F₁, F₂ ... F_n = Fossil energiandel i använt drivmedel (%). Om energiandelen saknas anges viktandelen

S₁, S₂ ... S_n = Årligt antal driftstimmar för fartyg nr 1, nr 2 osv, (km)

S_{tot}= Sammanlagt antal driftstimmar för alla fartyg i beräkningen (km)